

Сунько Н. О.,

orcid.org/0000-0002-5237-9361

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Мельник Р. А.,

студентка V курсу кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
факультету іноземних мов

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЦИТАЦІЯ У ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей перекладу цитат у заголовках сучасної англomовної преси. Особлива увага приділяється впливу інтертекстуальних елементів на стилістичні та лінгвістичні особливості газетного заголовку. Проаналізовано пряме, непряме, повне та неповне цитування. Здійснено порівняльну характеристику частотності вживання таких типів цитат у різних рубриках газет. Проаналізовано перекладацькі трансформації під час перекладу цитат у “BBC”, “The Guardian”, “Los Angeles Times”, “Euronews”, “The New Yorker”, “The Telegraph”, “The New York Times” та ін. (2015–2020 рр.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснено переклад цитат у наведених вище інтернет-виданнях та проведено аналіз використаних при цьому перекладацьких стратегій. Висновки й результати проведеного дослідження мають теоретичне значення для таких галузей мовознавства, як когнітивна лінгвістика та теорія масової комунікації. Проведене дослідження має також вагомe значення для розроблення нових способів перекладу цитат як інтертекстуальних маркерів у заголовках інтернет-видань. Результати цього дослідження можна використовувати у курсах стилістики, теорії міжкультурної комунікації, лінгвокультурології. Об'єктом дослідження виступають газетні заголовки з видань “The Independent”, the BBC, The Guardian, Los Angeles Times, Euronews, The New Yorker, The Telegraph, The New York Times, etc. за 2015–2019 рр. Предметом дослідження є прямі, непрямі, повні та неповні цитати у ГЗ різних рубрик.

У цьому дослідженні нами було використано такі методи: метод суцільної вибірки використано для відбору прикладів цитат у газетних заголовках інтернет-видань. Описовий метод використано для класифікації та інтерпретації перекладу заголовків з цитатами. Порівняльний метод використано для виявлення спільних та розбіжних явищ під час перекладу цитат у газетних заголовках. Метод кількісних підрахунків застосовано для встановлення частотних характеристик заголовків інтернет-видань, що досліджувалися.

Ключові слова: цитата, переклад, інтертекстуальні елементи, газетний заголовок, трансформації.

Постановка проблеми. Дослідження стилістичного прийому цитат належить до актуальних проблем функціональної текстології. Стилiстичний прийом цитат досить популярний

у сучасній газетній публіцистиці, про що свідчить високий рівень частоти цитування з різних джерел. Найбільш яскраво цей прийом проявляється у газетних заголовках (далі ГЗ).

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчити перекладацький аспект цитат у заголовку, виокремивши ефективні перекладацькі трансформації з наведенням конкретних прикладів перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням явища цитування займалися І. Алешанова [1], Н. Андрусів [2], Р. Барт [3], Н. Пьегере [4], Т. Смирнова [5], Н. Фатєєва [6], В. Чернявская [7], М. Ямпольський [8], Allen G. [9], Culler J. [10], Genette G. [11], Riffaterre M. [12].

Метою роботи є дослідження теоретичного обґрунтування та практичного аналізу використання різних видів цитат у ГЗ та детальний аналіз перекладацьких трансформацій під час перекладу цитат у ГЗ. Поставлена мета вимагає виконання таких завдань: 1) на основі аналізу лінгвістичної літератури розкрити суть терміну «цитата», узагальнити досвід з цієї проблематики у сучасній лінгвістичній літературі; 2) проаналізувати частотність використання цитат у ГЗ різних рубрик газет The Independent, the BBC, Los Angeles Times, Euronews, The New Yorker, The Telegraph, The New York Times (за 2015–2020 рр.); 3) описати особливості застосування граматичних та лексичних трансформацій під час перекладу цитат у ГЗ.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши праці таких науковців, як Н. Фатєєва, Р. Барт, М. Ямпольський, ми можемо стверджувати, що цитата – це один із засобів представлення чужої мови. Цитатою в широкому значенні є будь-який елемент чужого тексту, включеного до авторського тексту. Цитата виконує інтертекстуальну функцію, тобто функцію об'єднання «старого» і «нового» тексту, підключає авторський текст до чужого.

Розрізняють наступні види цитування: пряме і непряме, що своєю чергою поділяються на повне і неповне.

Проаналізувавши 1 200 ГЗ, можна зробити висновок, що пряме цитування зустрічається частіше, ніж непряме. Спостерігаємо, що пряме цитування становить 66% (800 ГЗ), непряме – 34% (400 ГЗ). Зосередивши нашу увагу на дослідженні ГЗ рубрики «політика», можна навести наступні приклади:

“Clegg: peers are holding Government hostage”
[The Independent, 23/01/2016]

У цьому ГЗ використана пряма мова британського політика Ніка Клега. Запропоновані ним реформи не були підтримані урядом, і в статті він висловлює своє обурення щодо цієї ситуації. В цьому ГЗ використано другий спосіб оформлення цитати.

На наступному прикладі ми бачимо, як використовується перший спосіб оформлення цитати:

"I'm human, not a punchbag, pleads Clegg" [The Independent, 07/04/2016]

Пряме цитування може бути повним і неповним. Повне пряме цитування повністю відтворює мову автора, висловлену його словами.

Наприклад, *"Nelson Mandela will attend World Cup final, says wife Graca Machel" [The Telegraph, 19/07/2015]*

Пряме неповне цитування допускає використання лише певної частини слів автора, що може вводитись в ГЗ за допомогою графічних засобів (лапок). Такий тип цитування ілюструє наступний приклад:

"Harman: Police must investigate phone-hacking allegations" [The Independent, 30/01/2016]

Заголовком статті є пряма мова Гарета Хармана. Але в ГЗ упущено декілька слів зі статті *"...labour deputy leader Harriet Harman said today that the police must investigate allegations of phone-hacking by journalists"*. Отже, можна стверджувати, що це цитування є прямим, але неповним.

Проводячи це дослідження, ми робимо висновок, що повне цитування становить 67,5% ГЗ (540 ГЗ), а неповне цитування – 32,5% ГЗ (260 ГЗ). Відповідно до газетних рубрик пряме повне цитування найчастіше зустрічається у рубриці «політика», тоді як пряме неповне цитування – у рубриці «знаменитості». Найменший відсоток вживання прямого повного та неповного цитування у рубриці «наука», 10,2% (82 ГЗ) та 3,5% (28 ГЗ) відповідно.

Пряме неповне цитування ілюструють наступні приклади ГЗ:

"Student places 'may be cut', say universities" [The Telegraph, 14/06/2015]

"Students 'are a burden on taxpayers', new universities minister believes" [The Telegraph, 18/06/2015]

Розглянемо використання прямого цитування у рубриці «знаменитості».

"Stella McCartney: I'm a guilty working mother" [The Telegraph, 27/02/2010]

Дочка колишнього учасника групи The Beatles Пола Маккартні Стела дала інтерв'ю, в якому розповіла про усі труднощі поєднання кар'єри дизайнера з вихованням чотирьох дітей.

У рубриці «наука» використання прямого цитування значно менше, ніж у інших рубриках.

Наприклад, *"Steve Connor: Working out what's real in Brian Cox's vivid universe" [The Independent, 10/03/2016]*

"I'm not anti-religion. I'm anti-maniac" [The Telegraph, 21/02/2016]

Цей заголовок ілюструє використання прямого повного цитування. Як засіб увиразнення ГЗ використано пряму мову Брайана Кокса, англійського фізика. Ця цитата виконує функцію компресії, адже за допомогою двох коротких речень Кокс висловив свою позицію.

"US science chief warns: "China will eat our lunch" [The Telegraph, 23/01/2016]

Згідно з результатами нашого дослідження непрямої вид цитування рідше зустрічається у ГЗ. Непряме повне цитування складає 53,7% (215 ГЗ), тоді як непряме неповне – 46,3% (185 ГЗ).

Розглянемо вживання непрямої мови у різних категоріях газетних рубрик.

У рубриці «політика» зустрічається як повне, так і неповне непряме цитування.

Наприклад, *"Nick Clegg denounces claims that AV would cost £250m" [The Independent, 19/03/2015]*.

Рубрика «спорт» не є багатою на цитати. Власне непряме цитування зустрічається у наступному прикладі:

"Lewis-Francis says silvers proved nothing is impossible" [The Independent, 23/12/2015]

З метою стилістичного увиразнення у рубриці «знаменитості» застосовується прийом як повного, так і неповного цитування:

"Orlando Bloom says fatherhood has changed his life" [The Independent, 07/04/2016].

За допомогою непрямого повного цитування газетні заголовки передають читачеві інформацію про відомих людей у дещо пом'якшеній формі. Такого типу цитати звучать не так різко, як пряма мова.

"It's good to get out of the house, Assange tells Cambridge Union" [The Independent, 02/10/2015].

«Наука»: *"Pesticide linked to bee deaths should be suspended, MPs told" [The Independent, 14/10/2015]*.

Непряме неповне цитування характерне для наступного ГЗ: *"Satellite project to predict earthquakes will "help save lives" [The Independent, 05/07/2015]*.

У цьому газетному заголовку використовується неповна цитата *"help save lives"*, що є уривком із виступу професора Алана Сміта. За допомогою цього прийому цитаті заголовок набуває дещо іронічного змісту.

Для відбору газетних заголовків з цитатами було використано метод суцільної вибірки серед 1204 статей, а саме *"Daily Mail Online"*, *"BBC"*, *"The Guardian"*, *"The Boston Globe"*, *"Los Angeles Times"*, *"The New Yorker"*, *"The Telegraph"*, *"The New York Times"*, та *"The Sun"* *"The Independent"*. Розглянуті статті датуються 2015–2020 роками.

Аналіз використання лексичних та граматичних перекладацьких стратегій здійснюється за допомогою порівняльного методу. Порівняння проводиться, враховуючи частоту застосування різних видів перекладацьких стратегій.

Серед лексичних трансформацій порівнюватимуться вибір варіантного відповідника, контекстуальна заміна, калькування, описовий переклад, транскодування, антонімічний переклад, транспозиція, конкретизація значення, генералізація значення.

Серед граматичних трансформацій розглядаються такі стратегії перекладу, як компенсація, зміна порядку слів у реченні, поділ та інтеграція.

Серед стилістичних трансформацій виокремлюємо у нашому дослідженні логізацію, експресивацію, модернізацію та архаїзацію.

За допомогою методу кількісних підрахунків статистично аналізуємо отриману інформацію. Під час перекладу цитат лексичні перекладацькі трансформації використовуються найчастіше, якщо порівнювати їх з граматичними та стилістичними перекладацькими стратегіями: з 985 прикладів у 536 випадках.

У таблиці 1 (див. табл. 1) наводимо узагальнені дані, які були отримані під час дослідження частоти вживання лексичних трансформацій.

Таблиця 1

Частота використання лексичних перекладацьких трансформацій

	Назва перекладацької трансформації	Кількість прикладів
1.	Вибір варіантного відповідника	104
2.	Контекстуальний переклад	90
3.	Калькування	76
4.	Описовий переклад	72
5.	Транскодування	28
6.	Антонімічний переклад	44
7.	Компресія	19
8.	Генералізація	37
9.	Конкретизація	16
10.	Транспозиція	50

Під час аналізу було встановлено, що найчастіше вживається вибір варіативного відповідника (104 приклади), а найрідше конкретизація (16 випадків). Наведемо приклади.

“*At home with the homeless*” – «Вдома у бездомних» і «вдома у безхатніх» – вибір варіативного відповідника (підбір словникового значення відповідно до контексту).

У заголовку “*The Guardian view on the hottest winter day: sunny side down*” – «Газета The Guardian висловлює свою думку про найжаркіший день зими. На дорогах можна смажити яєчню!» – конкретизацію (слово із вужчим значенням).

“*Worries about lights were kept in the dark*” – «На проблеми зі світлом закрили очі» – контекстуальний переклад (заміна відповідника слова, яке не містить словникового значення).

“*The Family That Built an Empire of Pain*” – «Сім'я, котра побудувала імперію болю» – калькування (дослівний переклад, передає денотативне значення, але не зберігає звукове оформлення чи орфографію одиниці мови оригіналу).

“*Rural America is ready for some sort of a New Deal, preferably green*” – «Американські сільськогосподарські угіддя готові прийняти умови нового енергоефективного договору». Вищенаведена цитата містить у собі описовий переклад, що пояснює певне поняття.

“*What songbirds could teach us about constructive tweeting*” – «Чого можна навчитися від співучих пташок про конструктивний твіттинг». – транс кодування (точна передача звукової та орфографічної форми слова).

“*Lady Gaga, dressed like a dog's dinner! But is offal MTV outfit real or fake?*” – «Одяг Леді Гаги нагадує бенкет для собак. Але чи справжній цей анетитний образ на MTV?» – антонімічний переклад (заміна слова мови оригіналу на протилежне за значенням, проте зі збереженням контексту і сенс).

“*Running is good for your health*” – «Біг корисний для вашого здоров'я» – транспозиція (заміна однієї частини мови у тексті оригіналу на іншу у тексті перекладу).

“*Gamified life*” – «Геймерство» – компресія (коли поняття з кількох слів можна замінити одним у мові перекладу).

“*How 'Real America' Became Queer America*” – «Традиційна нетрадиційність, або зміна стереотипного образу американця» – генералізація (слово із ширшим значенням).

У таблиці 2 (див. табл. 2) наводимо узагальнені дані, які були отримані під час дослідження частоти вживання лексичних трансформацій.

Таблиця 2

Частота використання граматичних перекладацьких трансформацій

	Назва перекладацької трансформації	Кількість прикладів
1.	Компенсація	80
2.	Зміна порядку слів	78
3.	Поділ	67
4.	Інтеграція	40

Під час аналізу було встановлено, що найчастіше вживається компенсація (80 приклади), а найрідше – інтеграція (40 випадків). Наведемо приклади:

Компенсація (в одній частині речення значення опускається, але компенсується в іншій частині речення): “*I know, well, he told me, that this was the reason of his death*” – «Ну, він сказав мені, що це була причина його смерті, тому я в курсі».

Зміна порядку слів (порядок слів змінюється відповідно до норм мов перекладу): “*My manager is An Animal: Working in a Zoo can be Beastly*” – «Мій керівник – тварюка! Або як важко працювати у зоопарку»

Поділ (коли складносурядне речення ділиться) на два окремих: “*Rise and shine: Japan's 1,300-year-old ritual – in pictures*” – «Рано вранці прокидайся і до бога поклоняйся! Японський ритуал, якому вже 1 300 років».

Інтеграція (заміна складнопідрядного або складносурядного речення простим, або об'єднання двох простих речень в одне): “*Feet of strength! Spotlight on the amazing agility of houseflies*” – «Ловити мух – марна справа, адже насправді вони неймовірно рухливі»

У таблиці 3 (див. табл. 3) наводимо узагальнені дані, які були отримані під час дослідження частоти вживання стилістичних трансформацій.

Таблиця 3

Стилістичні перекладацькі трансформації під час перекладу цитат у ГЗ

	Назва перекладацької трансформації	Кількість випадків
1.	Логізація	56
2.	Експресивація	154
3.	Модернізація	4
4.	Архаїзація	4

Під час аналізу було встановлено, що найчастіше вживається експресивація (154 приклади), а найрідше – модернізація та архаїзація (4 випадки).

Продемонструємо перелічені трансформації на прикладах.

– Логізація (заміна слова із експресивним значенням на нейтральне): “*How to Deal With a Jerk Without Being a Jerk*” – «Як справлятися з дурнями, не ставши одним із них»

– Експресивація (заміна слова із нейтральним значенням на більш експресивне): “*Good Morning, Moon*” – «Рано вранці на зорі вийшли в поле...місяці?»

– Модернізація (заміна застарілих слів на сучасні): “*I love thy face*” – «Я люблю ваше обличчя»

– Архаїзація (заміна сучасних слів на застарілі): “*Food, my frenemie*” – «О, їж, ти ж мій вороженько».

Висновки. Отже, проаналізувавши особливості перекладу цитат у ГЗ, з'ясовано, що найбільш поширеними перекладацькими трансформаціями є лексичні й граматичні,

найменш поширеними – стилістичні. Перспективи використання результатів дослідження вбачаємо у вивченні порівняння перекладу цитат англійською мовою на українську мову та використання виокремлених нами перекладацьких стратегій для збереження змісту.

Література:

1. Алещанова И.В. Цитация в газетном тексте. Москва : Наука. 2000. 322 с.
2. Андрусів Н.О. Інтертекстуально-прагматичний потенціал алюзивних маркерів англійського газетного заголовка. *Гуманітарний вісник: всеукраїнський збірник наукових праць* / Міністерство освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет. Число 16. У двох частинах. Черкаси : ЧДТУ, 2010. Частина 1, Проблеми сучасної лінгвістики. С. 172–178 (Серія: Іноземна філологія).
3. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика. Москва : Прогресс, 1989. 616 с.
4. Пьерре – Гро Натали. Введение в теорию интертекстуальности. Пер. с фр. / Общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 240 с.
5. Смирнова Т.А. Типология и функции цитаты в художественном тексте. Москва, 2005. 180 с.
6. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности, или интертекст в мире текстов. Москва : Агар, 2000. 280 с.
7. Чернявская В.Е. Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. Учебное пособие. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 248 с.
8. Ямпольский М.Б. Память Тиресия. Интертекстуальность и кинематограф. Москва : РИК «Культура», 1993. 464 с.
9. Allen G. Intertextuality : textbook. London, New York : Routledge, 2000. 248 p.
10. Culler J. Structuralist Poetics : structuralism, linguistics and the study of literature. London, New York : Routledge, 2002. 348 p.
11. Genette G. Palimpsests: literature in the second degree / Transl. Newman Ch., Doubinsky C. Lincoln, London: University of Nebraska Press, 1997.
12. Riffaterre M. Semiotics of Poetry. Bloomington: Indiana University Press, 1978.

Sunko N., Melnyk R. Quotations in the headlines of the modern English-language press and features of its translation into Ukrainian

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of the translation of quotations in the headlines of the modern English-language press. Particular attention is paid to the influence of intertextual elements on the stylistic and linguistic features of the newspaper headline. Direct, indirect, complete and incomplete citations are analyzed. A comparative characterization of the frequency of use of these types of citations in different sections of newspapers is made. Translation transformations in the translation of quotations in “BBC”, “The Guardian”, “Los Angeles Times”, “Euronews”, “The New Yorker”, “The Telegraph”, “The New York Times” та ін. (2015–2020 pp.).

The scientific novelty of the study lies in the fact that firstly the translation of quotes was done in the above-mentioned Internet publications and it was analyzed the translation strategies used. Conclusions and results of the conducted research are theoretical significance for such branches of linguistics, such as cognitive linguistics and theory of mass communication. The conducted research also has a significant value for the development of new methods of translating quotation as intertextual markers in Internet publications headers. The results of this study can be used in the courses of stylistics, the theory of intercultural communication, linguistic culture. The object of research is the newspaper titles from the editions of “The Independent”, The BBC, The Guardian, Los Angeles Times, Euronews, The New Yorker, The Telegraph, The New York Times, etc. For 2015–2019, the subject of research is direct, indirect, full and incomplete quotes in the headings of various rubric.

In this study, we used the following methods: Sampling is used to select examples of quotes in the Internet publications. Descriptive method is used to classify and interpret the translation of titles with quotes. The comparative method is used to identify joint and divergent phenomena when translating a quote in a newspaper headline. The quantitative calculation method is used to establish frequency characteristics of the headers of Internet publications studied.

Key words: quotation, translation, intertextual elements, newspaper headline, transformations.